

1) зміна особистісних взаємовідносин між викладачем та студентами (викладач та студенти — «колеги», «співробітники»);

2) зняття «стресових» моментів шляхом формування стійких звичок. Якщо форми навчання, що містять стресові компоненти, регулярно повторюються, стресова ситуація виникає тільки на початку впровадження у навчальний процес даної форми, а далі вона поступово зникає;

3) використання п'ятибальної системи (що поділяє студентів на «поганих», «гарних» та «посередніх», не дає можливості висвітлити всі нюанси знань та не сприяє самовдосконаленню тих, хто навчається) тільки як підсумкової. Оцінювання за результатами поточного контролю має бути орієнтоване на рейтингову систему;

4) застосування рейтингової системи при вирішенні питань про вступ до аспірантури, магістратури тощо. Якщо при вирішенні подібних питань підраховуватимуться бали по всіх предметах, то студент вже з 1-го курсу свідомо працюватиме на свій рейтинг;

5) використання активізуючих стимулів та дидактичних засобів формування позитивних емоцій. Наприклад, при проведенні контролю і оцінювання використовувати елементи гри та стимул пріоритету («Хто більше?», «Хто швидше?»).

Таким чином, використання поруч з «погрозливими» стимулами стимулів активізуючих, таких, що збуджують цікавість, формують позитивні емоції, сприяє гуманізації навчання і допомагає уникати психотравмуючих наслідків.

Л. В. Рибалка, аспірант

Черкаський державний університет ім. Б. Хмельницького

ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ

Демократична держава є запорукою демократизації освіти, спрямованої в завтрашній день України. Логічним виявом відносин держави та освіти сьогодні є відносини держави та особистості. Саме тому увага до світу особистості є ознакою розвитку сучасного суспільства.

У цілому весь спектр питань, над розв'язанням яких працює педагогічна думка, є відображенням комплексної розробки проблеми формування особистості учня, студента як громадянина України, носія соціально-ціннісних особистісних якостей. Розв'язання цієї проблеми значною мірою залежить від формування готовності майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах переходу від традиційної до особистісно орієнтованої освіти. Теоретичною осно-

вою такого переходу став розвиток гуманістичних тенденцій у світовій педагогічній та психологічній науці (Фромм, Олпорт, Келлі, Роджерс). Загальновизнаним представником гуманістичної теорії особистості став Абрахам Маслоу. Він вважав, що сама сутність людини веде її в напрямку особистісного розвитку, творчого розквіту. Людина є творцем власного життя, вільно обираючи шляхи і стиль свого розвитку. Відповідно до цих тенденцій значна кількість навчальних закладів США перейшла до педагогічних технологій особистісно орієнтованої освіти.

Незважаючи на панування у школі радянського періоду авторитарного духу та нормативно-охоронну виховну систему, і в нашій країні виникли і розвивались, впливаючи на масову практику, осередки гуманістичної педагогічної культури. Прикладом можуть слугувати педагогічні пошуки В. О. Сухомлинського. Виховання він розумів як процес творення щастя кожного вихованця. Довіра до учня, навчання без спонукання, підштовхування, виховання без покарання, співробітництво дітей і дорослих, творча праця, внутрішня свобода, можливість вибору вчинку, лінії поведінки — це далеко не повний перелік гуманістичних принципів, що були покладені в основу педагогічної системи В. О. Сухомлинського і свідчать про її особистісну спрямованість. Таким чином, гуманістичний напрям, орієнтований на всебічний розвиток особистості, має теоретичне та практичне підґрунтя не тільки в світовій, а й в українській педагогічній науці.

Аналіз літературних джерел дає змогу зробити висновок, що переход від традиційної до особистісно орієнтованої освіти можна здійснити за допомогою розробки та апробації нових педагогічних технологій, які прискорять переход від пояснення до розуміння, від монологу до діалогу, від соціального контролю до розвитку, від управління до самоуправління. К. Б. Бондаревська вважає, що ключовими словами в характеристиці таких технологій повинні бути слова «допомога», «підтримка» особистості, повага до її самобутності, її власного Я, розуміння того, що людині будь-якого віку мають бути притаманні честь і гідність, здатність мислити і творити.

Отже, сьогодні виникла об'єктивна необхідність створення якісно нової моделі освіти. Однією з умов вирішення цієї проблеми є рішучий поворот від масового, «валового» навчання до індивідуалізації процесу навчання.

У процесі розвитку педагогічної науки індивідуалізація навчання пройшла кілька етапів. Сучасний етап теоретичного і практичного здійснення індивідуалізації процесу навчання в нових умовах можна назвати етапом звільнення від ідеологізації та політизації навчання і утвердження філософського розуміння суті людини як особистості, природи її розвитку (В. М. Володько, С. У. Гончаренко, С. Ю. Ніколаєва).

Узагальнення досвіду діяльності творчо-мислячих учителів та експериментальна робота зі студентами під час педагогічної практики дозволяють визначити механізм здійснення індивідуалізації навчання у навчально-виховному процесі і формування системних знань. Цей механізм, на нашу думку, складається з *діагностичного, організаційного, управлінського компонентів*. Спинімось на кожному з них.

Діагностичний — передбачає визначення індивідуальних особливостей учнів, що зумовлює успішність навчальної діяльності і залишає творчий розвиток особистості. Організація індивідуалізованого навчання передбачає попереднє психолого-педагогічне діагностування. Тому на початковому етапі роботи необхідно провести тестування учнів для вивчення їхніх індивідуально-психологічних особливостей. Ми поділяємо погляди тих дослідників, які до вивчення особистості учня підходять комплексно, залежно від мети дослідження, теоретичних обґрунтувань, позиції автора.

Організаційний — зміст цього компоненту полягає в розробці особливої організації процесу навчання, коли учень є не тільки об'єктом педагогічного впливу, а й активним суб'єктом взаємопов'язаної високорезультативної діяльності, тобто на зміну «суб'єкт—об'єктним» приходять «суб'єкт—суб'єктним» відносини. Узагальнювши теоретичний матеріал з проблеми індивідуалізації навчання, керуючись діагностичними дослідженнями, ми обираємо певні види індивідуалізації (мотивуюча, навчаюча, розвиваюча, формуюча) та визначаємо співвідношення їх в організації процесу навчання. На основі різних видів індивідуалізації також визначаємо організацію навчальної діяльності з поступовим зростанням частки самостійності учнів. Здійснюючи педагогічне керівництво процесом учіння, вчитель створює орієнтовну основу дій, подає допомогу учням: дозує завдання, регулює кількість необхідного для їх виконання часу, ознайомлює з прийомами самостійної праці, самоконтролю, самооцінки.

Управління забезпечує керівництво пізнавальною діяльністю учнів. До основних умов управління індивідуалізацією навчання ми відносимо: раціональний добір навчального матеріалу; розкриття перед учнями суспільної цінності та особистісного значення матеріалу, що вивчається; встановлення психологічного контакту між учителем та учнем, створення атмосфери співробітництва, яка виключає авторитарність, експлуатацію пам'яті і нерозумну схему контролю й оцінки «знаєш—не знаєш».

Реалізація принципу індивідуалізації навчального процесу залежить від рівня підготовленості молодого вчителя до професійної діяльності в умовах індивідуалізації навчання. Доцільність формування готовності майбутніх учителів до роботи в нових умовах визначається результатами опитування серед учителів середніх шкіл та студентів, що побували на педагогічній практиці. Так, лише 45%

опитаних учителів—предметників вважають за необхідне знати стан здоров'я, особливості психіки, індивідуальні особливості працездатності, готовності до навчання своїх учнів. Близько 60% студентів вважають складання психолого-педагогічних характеристик формальністю, що не впливає на навчально-виховний процес.

Причина цього в тому, що існуюча досі система психолого-педагогічної підготовки у вузах великою мірою спрямована на теоретичне осмислення суті навчально-виховного процесу загальноосвітньої школи і не приділяє належної уваги розвиткові комплексу професійно значущих якостей і властивостей особистості, поступовому накопиченню педагогічних знань, умінь та навичок, які допоможуть упевнено почуватись на місці вчителя, швидше адаптуватися до шкільних умов, оптимально будувати стосунки з учителями та учнями.

Аналіз наукових джерел показує, що феномен готовності є предметом вивчення як педагогів, так і психологів. Тимчасом як психологи визначають характер зв'язків між станом готовності та ефективністю діяльності, педагоги працюють над виявленням чинників і умов, дидактичних та виховних засобів, що дають змогу керувати становленням і розвитком учителя. Аспекти готовності студентів до індивідуалізації навчання ми розглядаємо з позиції цілісності особистості, з урахуванням ролі мотивів і психологічних процесів. Готовність як якість, як стан зумовлюється стійкими мотивами і психологічними особливостями, що характеризують кожну особистість. Готовність студента до певного виду діяльності включає в себе в послідовній єдиноті такі компоненти: *мотиваційний, орієнтаційний, операціональний, вольовий, оцінювальний*. Стосовно готовності до індивідуалізації навчання ці компоненти можуть бути конкретизовані такими ознаками:

— знання про структуру особистості, навички діагностики і визначення особливостей структури особистості учня;

— педагогічні вміння щодо організації навчально-виховного процесу, спрямованого на розвиток особистісно-ціннісних якостей учнів і пізнавальної діяльності;

— уміння здійснювати педагогічне керівництво навчально-пізнавальною діяльністю учнів на рівні «суб'єкт—суб'єктних» відносин.

Визначені нами компоненти готовності до індивідуалізації навчання потребують розробки концептуальних і технологічних положень про зміст, процедуру та критерії підготовки вчителів у сучасних умовах, діагностику їхньої готовності до індивідуалізованого навчання. Наше завдання полягає у підготовці висококультурного, творчого педагога, здатного продуктивно і творчо розв'язувати різні питання, забезпечити загальний і педагогічний розвиток його особистості, спрямувати на освоєння нових педагогічних технологій особистісно орієнтованої освіти.